

REDACTIA
și ADMINISTRAȚIA:
Deák Ferenc-utca 35.

Articoli și corespondențe pentru publicare se trimit redacției.

Concure, inserțiuni și taxele de abonament se trimit administrației tipografiei diecezane.

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTĂ BISERICĂȘCĂ-ȘCOLĂȘTICĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

APARE OBTĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ: DUMINECĂ.

ABONAMENTUL:

Pe un an 10 coroane.
Pe jum. an 5 coroane.

Pentru România și străinătate:

Pe un an 14 franci.
Pe jum. an 7 franci.

Telefon pentru oraș și comitat Nr. 266.

Destituirea unui episcop român din Ardeal la anul 1574.

— O ipoteză istorică —

În socolelele Brașovului, publicate la 1900 în colecția *Hurmuzaki*, se poate citi următoarea notiță: „1574. 27. Februarie. A venit iarăș vlădica cu un sol moldovean, spre a destitui pe un vlădică de aici” — war auch widerum kommen der *Wladika* mit einem molduerischen Potten, *daselb* einen *Wladika* abzusezen¹⁾

Întrebare: despre destituirea cărui vlădică poate fi vorba aici?

E puțin probabilă combinația, care cere să interpreteze această notiță laconică în sensul, că aci ar trebui a se înțelege vlădica din Ardeal, venit în Brașov, „pentru a merge cu un sol moldovean, să caterisească un coleg episcopal în Moldova”²⁾. Lăsând la o parte împrejurarea, că drumul spre Moldova nu duce prin Brașov, e greu de admis cazul, ca un episcop ardelean în funcțiune să-și fi însușit dreptul de amestec în chestiuni interne ale ierarhiei din Moldova sau Țara Românească, pe când, dimpotrivă este știut, că mitropolitul Ugrovlahiei ca „exarh al plaiurilor” avea dreptul nu numai de a hirotoni pe vlădicii românești-ardeleni, ci și de-a supraveghia activitatea lor și în caz de lipsă, chiar de a-i destitui din scaun.

De altfel însuș textul notiței — ori cât de vag și laconic — indică prin cuvântul *daselb*, că nu poate fi vorba de caterisirea unui episcop din Moldova, ci de a unuia, care se află aci în Ardeal.

Deci care a putut fi acest vlădică ardelean, a cărui destituire se pregătea în Februarie 1574?

Din timpul acesta ni s'au păstrat în documentele contimporane date sigure despre doi episcopi: *Pavel din Turdaș* (1569—1576) și *Eftimie* (1572—1574).

Cel dintâiu ca un aderent sincer al calvinismului, fusese numit la 8 Februarie 1569 de către Ioan Sigismund anume cu scopul de a propaga cuvântul lui Dumnezeu în bisericile românești în limba română („ut verbum dei in ecclesiis wallachicis lingua wallachica pure et sincere propagare possit”) și de a reformă tainele și ceremoniile după învățătura lui *Christos* (ad reformanda sacramenta atque ceremonias juxta institutionem Christi...³⁾) Spre a-și împlini datoria, ce i-s'a impus prin decretul de confirmare, *Pavel* din Turdaș a a și ținut în 16 Octomvrie 1569 la Aiud un sinod în

* Cuvântul funebral s'a publicat în N-rul trecut.

¹⁾ *Hurmuzachi*: *Documente privitoare la istoria Românilor* vol. XI. 1 17 1612) 1900 pag. 811.

²⁾ *N. Iorga*: *Sate și preoți*. p. 30.

care cu învoirea tuturor preoților de sub ascultarea sa a decis în 6 puncte primirea învățăturilor calvinești⁴⁾.

Ierarhia din principate aflând de această îndrăzneală a episcopului *Pavel*, ar fi putut găsi motiv să intervină în afacerile bisericesti-ardelene și să caute a pune stavilă curentului de reformă, dacă nu eră altfel cu puțință, fie chiar prin destituirea acestui episcop. Planului de caterisire de-a începutul anului 1574 fusă nu eră să cadă jertfă episcopul *Pavel*, care avea sprijinitori destul de puternici între aderenții calvinismului din Ardeal. El rămâne și mai departe în funcțiunea sa, cu toate că după anul 1574 nu mai sunt date istorice sigure despre viața și păstoria lui. Dar din cuprinsul articolului 5 al dietei ardelenene, ținute la Turda în Aprilie 1577, se poate deduce, că acest episcop-superintendent român a rămas în funcție până la moartea sa, întâmplată la sfârșitul anului 1576 sau la începutul anului următor⁵⁾.

Deci episcopul despre care vorbește notița socotelilor din Brașov, nu poate fi decât *Eftimie*. Acesta venise în Ardeal încă înainte de anul 1566 ca fugăr din Moldova, unde nu mai putu să rămână, fiindcă se amestecase într'o răscoală contra lui *Alexandru Lăpușeanu* *Alexandru* volă scrie la 17 Iulie 1566 Bistriștenilor, să prindă pe acest călugăr blăstămat („sceleratus monachus, nomine Iephtinia), care s'a ascuns la un Român cu numele *Lazar* între satele *Bărgău* și *Sângeorg* și prinzându-l să-l pedepsească ca pe un trădător („ut proditorem puniant”⁶⁾).

Dorința voivodului *Alexandru* însă nu s'a împlinit. Din contră, după moartea lui *Ioan Sigismund*, ajungând pe Tronul Ardealului *Stefan Báthory*, care eră catolic, la 5 Octomvrie 1571 prin decret deosebit dă voie lui *Eftimie*, ca să predice în toate bisericile românești, cari se țin de religia lui și să îndeplinească tainele și ceremoniile după ritul lor („sacramenta et ceremonias iuxta ritum suum administrare”). Totodată îndrumă pe toți diregătorii ardeleni, să l sprijinească și să privegheze, ca să-și poată lua preoți de ai săi în ajutor și să-și poată încassa venitele bisericesti, după obiceiul vechiu al locului, fără nici o molestare sau împotrivire din partea celor cari nu consimt cu el („contra ulam partis dissentientis molestationem et renitentiam”⁷⁾.

³⁾ *Hurmuzachi* vol. XV. partea I. pag. 635.

⁴⁾ *Ibidem* 638—9.

⁵⁾ „Miért, hogy az oláh kösség közül is vadnak sokan, kiket az Uristen megvilágositván, az görög professiótól elszakadtak és az istennek igéjét tulajdon nyelveken hallgatják, kiknek ezelőtt való superintendentensek meghalt, végeztük, hogy ők is válasszának közülök igaz értelműen való tudós és igaz szeműt, hogy az igaz (élő) istennek igéjének hirdetésé közöttük is meg ne szűnjék, hanem mehéssen elő. „*Monumenta comitalia Trausylvaniae* vol. III. pag. 118.

⁶⁾ *Hurmuzachi* v. XI. p. 589.

⁷⁾ *Ibidem* v. XV. partea I. p. 647—8.

Cuprinsul acestui decret este o vădită abandonare a dispozițiilor anterioare, privitoare la calvinirea forțată a Românilor, și o vădită împotrivire față de tendința exprimată în decretul lui Ioan Sigismund din 8 Februarie 1569, privitor la numirea lui Pavel din Turdaș ca episcop.

Dar ca să poată exercita funcția de episcop, Eftimie trebuia și hirotonit. Cu ierarhia din principate se vede însă, că stătea atât de rău, încât nu cuteză să meargă la mitropolitul Ungrovlahiei, care hirotonise și pe antecesorii lui, dupăcum avea să hirotonească mai târziu și pe urmașii⁹⁾. Eftimie se văzu silit a face pentru hirotonire un drum atât de lung, până la Ipec, unde îl hirotoni patriarhul Macarie.

Dupăce s'a întors Eftimie dela Ipec ca episcop sfințit, Ștefan Băthory prin decretul său din 3 August 1572, considerând credința lui și *sârquinta cea foarte mare* a lui în propoveduirea cuvântului lui Dumnezeu, îl instituie ca episcop peste toți Românii ardeleni, cari vor să primească învățătura și mărturisirea lui (considerantes fidei ejusdem Eufymie et in promulgando verbo Divino summam diligentiam, ubique in pertinenciis arcium nostrarum ac etiam nobilium eorum (Wallachorum n qui videlicet doctrinam et religionem suam amplecti voluerint, inter eos (wallachos) facultatem docendi, praedicandi et ceremonias pius exercendi concessimus¹⁰⁾).

Din 12 Septemvrie acelaș an (1572) e datat și un decret al lui Cristofor Băthory, care în numele fratelui său Ștefan dispune, să se dea ascultare episcopului Eftimie, spre a putea propovedui cuvântul lui Dumnezeu liber în *toută Transilvania și în părțile Ungariei* (ubique in regno Transylvaniae ac partibus regni Hungariae verbum Dei libere annunciare¹⁰⁾).

La 13 Februarie 1573 Ștefan Bathory repetă din nou ordinul de a se da ascultare vlădicului Eftimie și îndrumă iarăș pe toți diregătorii ardeleni, să-l sprijinească ori în care parte s'ar duce să-și cerceteze credincioșii, să predice, să învețe, să îndeplinească ceremonii și să administreze sfintele taine („...hagyok és parancsolyok nektek erőse, hogy valamikor nevezett Eufymia oláh püspök az mi birodalmunkba, váraink, jóságaink tartományba tudnillik a hol az eo tanítását veszik menend avagy iutand, mindenütt eo neki és az eo utánna való oláh papoknak kik az eo vallást tartják, szabadon minden bántás nélkül hagyatok és alattok valók és hagyják iarni, mulatny, praedicalny, tanytany, az ceremoniakat gyakorlany szentségeket szolgáltatny¹¹⁾).

Ce însemnează repetirea atât de stăruitoare a poruncilor date din partea principelui ardelean, la intervale așa de scurte, în favorul episcopului Eftimie, că el să fie ascultat și sprijinit în exercițiul funcțiunii sale?

Intors dela patriarhul Macarie din Ipec, Eftimie se vede că a întâmpinat la Românii ardeleni o împotrivire destul de serioasă, ca unul care se abătuse dela vechiul obicei al vlădicilor ardeleni de-a se hirotoni în Țara Românească sau în Moldova. Această împotrivire va fi fost sprijinită și alimentată din partea

mitropolitului Ungrovlahiei, care prin hirotonirea lui Eftimie la Ipec își vedeă desconsiderat dreptul său de jurisdicțiune bisericească asupra Ardealului, în calitate de „exarch al plaiurilor“. De altă parte, Moldovenii cari aveau încă dela 1566 răfueți neisprăvite cu Eftimie, nu vor fi lipsit nici a îndemna pe Românii ardeleni la o atitudine potrivnică față de acest vlădică sfințit la Ipec.

În această situație dificilă Eftimie va fi simțit necesitatea de a călători totuș la mitropolitul Ungrovlahiei și de a încerca să-și justifice abaterea sa dela vechiul obicei. Această călătorie o săvârși la începutul anului 1574, căci la 26 Ianuarie socotelile Brașovului fac amintire de el, ca de unul, care se întorcea din Țara Românească, întovărășit de 10 inși¹²⁾.

Dar se vede, că încercarea lui de a mulcomi pe desconsideratul mitropolit al Ungrovlahiei n'a reușit. De aceea cu o lună mai târziu, la 27 Februarie 1574, acesta sosește în Ardeal însoțit de un sol moldovean, a cărui menire va fi fost probabil, să aducă învinuiri contra lui Eftimie pentru faptele sale dinainte de 1566, din pricina cărora trebui să părăsească Moldova și să se refugieze la Românul Lazar, între Bărgău și Sângeorz.

Spre a evita inconvenientul de a fi destituit prin o sentință formală de caterisire, Eftimie părăsi în Martie de bună voie (per spontaneum discessum) scaunul vlădicesc, pe care Ștefan Băthory îl dăruie peste câteva luni, la 6 Iunie 1574, evlaviosului și învățatului Cristofor¹³⁾.

Se vede, că ierarhii Ungrovlahiei au ținut minte cazul lui Eftimie și peste 21 de ani, când au venit la Alba-Iulia, ca soli trimiși din partea lui Mihai Viteazul, mitropolitul din Târgoviște, episcopul din Buzău și cel din Râmnic, ca împreună cu ceilalți trimiși: vornici și vislieri, să subscrie la 20 Maiu 1595 contractul de alianță între Sigismund Băthory și Mihai Viteazul, ei au reușit să introducă în textul acestui contract o dispoziție foarte lămurită, care să pună stăvilă oricărui vlădică românesc din Ardeal de a mai încerca să umble după hirotonire pe la Ipec sau în alte părți străine, lipsite de dreptul de a exercita jurisdicțiune bisericească asupra Românilor ardeleni.

Această dispoziție importantă pentru legăturile ierarhice dintre biserica ardeleană și mitropolia Ungrovlahiei, sună astfel: „Și toate bisericile românești de sub stăpânirea Serenității Sale (a principelui ardelean vor fi sub jurisdicțiunea și dispozițiunea Arhiepiscopului din Târgoviște după îndrumarea dreptului bisericesc și a rânduelii din aceea țară¹⁴⁾).

Dr. Ioan Lupăș.

⁹⁾ Astfel la 15 Iulie 1553 castelanul Ioan Fanchy urgitează hirotonirea episcopului Ioan din Pestana „cu Wallachorum istius Regni Episcopatus per Dominum Wayvodam est condonatus“. Acest Ioan din Pestana e unul dintre antecesorii lui Eftimie, iar nu a lui Cristofor dela Geoagiu. Hurm. XV, p. 495.

¹⁰⁾ Hurm. XV, p. 658.

¹¹⁾ Ibidem 654.

¹²⁾ Hurm. XV, p. 655-6.

¹²⁾ 1574, 26 Januar. Es war auch kommen der Jestyne Wladika zuruch aus der Walachey, selb 10-ter“ (Hurm. XI, p. 810).

¹³⁾ „...ad singularem intercessionem nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum nobis pro parte religiosi Christophori presbyteri factam, tum vero inducti meritis ac virtutibus et singulari scientia ejusdem, quibus ipsum praedictum insignitumque intelleximus, eundem igitur Christophorum presbyterum in episcopum Valachorum, presbyterorum transilvaniensium, romanam videlicet seu graecam religionem profitentium, — per spontaneum discessum discreti Eufymie ipso episcopatu vacante — durante beneplacito nostro eligendum, nominandum et instituentium duximus“ (Hurm. XV, p. 659-660).

¹⁴⁾ „Omnes etiam Ecclesiae Valachicae in ditionibus Suae Serenitatis existentes erunt sub jurisdicțiune et dispositione Archiepiscopi Tergovistensis, juxta Ecclesiastiei juris et ordinis illius regni dispositionem...“ (G. Pray: „Disertationes historico-criticae“, Viena 1774, pag. 154 notă).

Activitate pastorală.

Sinodul protopopesc al tractului B. Comloș, în ședința ținută la 6 și 9 Februarie a hotărât să îndemne credincioșii noștri să facă fonduri și dăruiri pe seama bisericii. Părintele-protopop Mihaiu Păcățian a făcut începutul de popularizare prin elaborarea unei broșuri menită a fi răspândită între credincioșii tractului B. Comloș. Conținutul acestei broșuri este împărțit în două tractate anume: 1. Binefacerile sfintei biserici; 2. Datorințele noastre față de sfânta biserică. Fiind chestiunea tratată în broșură de interes general și un bun îndemn pentru întreagă preoțimea din dieceză, am căzut de acord cu autorul, ca să publicăm și în „Biserica și Școala” conținutul broșurei, care apoi se va retipări în broșură.

Binefacerile sfintei biserici.

Iubiții mei cetitori! În zilele de lucru suntem cu toți greoi, îngrijorați, năcăjiți și tulburați; iară când vine Dumineca, ori vre-o sărbătoare, și auzim sunetul clopotelor din biserică, parecă dintr'odată ne simțim mai ușori, mai veseli și mai plini de nădejde. Pare că lumea aceea greă și neagră de peste săptămână s'a schimbat, fără veste, în o lume senină, frumoasă și veselă. Toate ni-se par altcum în zilele Domnului. Casa, curtea și grădina noastră au îmbrăcat și dânsule o haină deosebită, sărbătorească. Întreg cuprinsul e pătruns de sfințenie și bucurie.

Oare de unde provine aceasta schimbare, aceasta prefacere în lume și în sufletele noastre în zilele de duminică și sărbători?!!

Iubiții mei cetitori! Iată de ce suntem noi altcum și de ce e alta lumea în duminică și sărbători! În zilele de lucru cei mai mulți dintre noi așa ne adâncim de tare în lucrurile și în grijile noastre lumești, încât *ne uităm de Dumnezeu*. Uitarea aceasta de Dumnezeu ne face sufletul nostru și lumea așa de posomorâtă. În duminică și sărbători însă, la glasul clopotelor, *gândul nostru să ridică la Dumnezeu, inima noastră se lăpădă de grijile lumești și se întoarce către Dumnezeu. De aici vine ușurarea și veselia ce le simțim în aceste zile.*

În zilele de lucru credința noastră în Dumnezeu e amorțită, în urma grijilor lumești, dar Dumineca și sărbătoarea învie iarăș și cu învierea credinței acesteia și sufletul nostru învie și el și prinde putere de viață.

Iubiții mei cetitori! Uitați-vă bine ce face iarna cu lumea! O acopere cu năpraznice gră-

mezi de nea și cu grozave înghețuri. Totul e pustiu și trist în lume. Și cine ar putea să se prindă cu iarna? Ar putea cineva cu puterile sale să îndepărteze după pofta sa, munții de zăpadă și să topească înghețurile? Nimeni dintre oameni.

Și uitați ce ușor isprăvește Dumnezeu cu iarna când voiește El. Bunul Dumnezeu limpezește ceriul și trimite peste lume soarele său, plin de lumină și căldură. De căldura soarelui apoi neaua se duce singură, înghețul se înmoaie, pământul se încălzește și mii și milioane de muguri și frunzulițe, amorțite până acum de frig, învie și încep să crească spre frumsețea lumii și spre folosul oamenilor.

Precum numai primăvara, trimisă de Dumnezeu, poate să gonească de pe pământ neaua și înghețul, *așa și sufletul nostru, numai prin căldura credinței, numai prin apropierea cât mai deasă către Dumnezeu se poate curăți de povara gândurilor și durerilor din lumea aceasta*, simțindu-se apoi mai ușor și mai puternic.

Domnul nostru Isus Hristos, care a deschis ochii orbilor, urechile surzilor, care a înviat din morți pe Lazar și pe fida lui Iair, care a liniștit marea înviforată, putea să facă cu siguranță și minunea aceea, ca undeva pe pământ să fie un izvor, din care să izvorească neconținut galbeni în așa măsură, încât și cel din urmă om din lume să ajungă odată să-și umple buzunarele.

Domnul nostru Isus Hristos, în necuprinsa-i înțelepciune și bunătate a știut, că galbenii, și prin ei bogăția, nici când nu pot să *astâmpere durerile și doririle oamenilor*; și de aceea nu a făcut acest izvor, ci a întemeiat *sfânta biserică*; pentru că din sfânta biserică isvorește fără întrerupere cea mai mare și mai cinstită bogăție pe pământ: *Darul lui Dumnezeu*.

Florile fără căldură, fără umezeală și fără lumină se prăpădesc. Așa și omul fără darul lui Dumnezeu, care vine prin sfânta biserică, nu poate înflori, dincontră, chinuie viața întreagă până la gura mormântului.

Pe cel zgârcit, care a uitat de Dumnezeu și se încrede numai în bani, chiar lăcomia îl zugrumă și-l nefericește.

Pe hoți și ucigași, cari au călcat poruncile lui Dumnezeu, chiar sufletul lor stricat și pătat îi prigonește și-i bagă în groapă.

Fericirea și mântuirea sufletelor numai din darul lui Dumnezeu, carele prin sfânta biserică se revarsă preste noi, poate să se nască. Biserica, mireasa sfântă a domnului nostru Isus Hristos este izvorul isvoarelor de tămădare pe pământ.

Prin sfânta biserică strigă domnul nostru Isus Hristos oamenilor: „Veniți la mine toți cei osteniți și însărcinați, și eu vă voi odihni pre voi, luați jugul meu preste voi și vă învâțați dela mine, că sunt blând și smerit cu inima, și ve-ți afla odihna sufletelor voastre, că jugul meu e bun și sarcina mea ușoară este“. Iată ce dă biserica lui Hristos oamenilor credincioși: *prosperare, odihnă și mângâiere.*

Noi toți păcătuim greu contra lui Dumnezeu, contra deaproapelui și contra trupului și sufletului nostru în fieștecare zi. Așa că bunul Dumnezeu cu tot dreptul, ne-ar putea lua vieața și averea noastră ori și când, *dară sfânta biserică* se roagă neîncetat în toate rugăciunile ei pentru iertarea păcatelor noastre. Bogățiile și puterile cele mai mari de pe pământ nu ar putea să ne ocrotească și să ne câștige îndurarea lui Dumnezeu, dacă nu ar fi sfânta biserică. O mamă bună își apără copiii, punându-și în primejdie propriul trup, așa face și sfânta biserică. Necurmat ne apără și ne scutește de toate relele ca pe niște fii iubiți ai ei.

Dară sfânta biserică nu numai că abate dela noi mânia lui Dumnezeu cea cu totul îndreptățită, ci dânsa se roagă zilnic Bunului Dumnezeu, ca să-și trimită *darul și binecuvântarea* Sa preste noi, ca noi din zi în zi să putem da înainte, atât în cele materiale cât și în cele spirituale. Sfânta biserică se roagă neîncetat pentru binele nostru pământesc și ceresc.

De aceea iubiții mei cetitori! aduceți-vă aminte în toată ziua, că dacă voi sunteți sănătoși și Dumnezeu nu a trimis pentru păcatele voastre pedepse în forme de boale grele și istovitoare, sfintei biserici aveți să-i mulțămiți, carea s'a rugat pentru voi.

Nu uitați că dacă voi a-ți păcătuit greu și totuși holdele voastre sunt pline cu roduri îmbelșugate, aveți să-i mulțămiți sfintei biserici, pentru că nu de dragul inimei voastre păcătoase, ci de dragul rugăciunilor sfintei biserici, a abătut Dumnezeu norii grei plini de grindină și furtună, dela hotarul vostru.

Sănătatea și pânea noastră cea de toate zilele, sfintei biserici avem să-le mulțămim.

(Va urmă).

Protocol

despre ședințele Sinodului eparhial din dieceza gr.-ort. română a Aradului, ținute în sesiunea ordinară a anului 1917.

Ședința II.

S'a ținut la 10/23 April 1917 la ora 10 a. m.

Președinte: P. S. Sa Domnul Episcop diecezan Ioan I. Papp. Notariu: Dr. Aurel Pinția.

Nr. 8. Se cetește protocolul ședinței prime și se autentifică.

Prezidiul prezintă cererile deputaților Dr. Aurel Grozda, Axente Secula și Dr. Constantin Missits, pentru concediu pe durata întreagă a sesiunii sinodale de acum:

Concediile se acoardă.

Nr. 9. Prezidiul prezintă următoarele esibite întrate la sinodul eparhial:

1) Raportul Consistoriului din Arad referitoriu la modificarea unor §§-i din regulamentul pentru alegerea membrilor sinoadelor topopești.

2) Raportul Consistoriului din Arad, despre trecerea în deficiență a asesorului referent bis. Gheorghe Popovici și pentru deplinirea postului vacant.

3) Proiectul referitoriu la schimbarea unor §§-i din statutele fondului diecezan preoțesc.

4) Raportul Consistoriului din Arad relativ la taxele de esmisiuni oficiale

Se predau comisiunii organizatoare.

Nr. 10 Deputatul Dr. Gheorghe Popa arată, că comisiunea școlară stă numai din doi membri, drept ce propune întregirea acestei comisiuni.

La propunerea Prezidiului sinodul întregește comisiunea școlară:

Cu Teodor Botiș și Nicolae Firu.

Nr. 11. Urmează la ordinea zilei referada comisiunei verificatoare asupra actelor referitoare la alegerea lui Trăian Vățian de deputat preoțesc în cercul electoral Arad, și a lui Ioan Papp de deputat preoțesc în cercul electoral Oradea-mare. Aflându-se actele în ordine și fără vre-un defect de formă, comisiunea propune și

Sinodul verifică pentru cercul Arad pe Trăian Vățian iar pentru cercul Oradea-mare pe Ioan Papp pentru restul periodului prezent.

Nr 12. Urmează la ordinea zilei referada comisiunei organizatoare. Raportor: Dr. Gheorghe Popa.

Nr. 13. Se cetește raportul general al Consistorului plenar din Arad și celui din Oradea-mare pe anul 1916 și la propunerea comisiunii:

Se ia în general la cunoștință și se dispune tipărirea lor ca adaus la protocol sub lit. A. și B., iar în special:

1) Sinodul eparhial din Arad cu adânc regret i-a la cunoștință trecerea la cele eterne a Majestății Sale gloriosului Impărat și Rege Francisc Iosif I, sub care s'a reînființat Metropolia ortodoxă-română din patrie și s'a dat bisericei noastre Statutul-Organic, legea ei fundamentală.

Memoria marelui Impărat și Rege se eternizează prin aceasta la protocol.

2) Sinodul eparhial cu sincera bucurie ia act de urcarea pe Tron a Majestății Sale împăratului și Regelui Apostolic Carol al IV-lea, și dă expresiune și cu acest prilej omagialei supunerii și credinței neștrămutate a credincioșilor acestei biserici față de Majestatea Sa și față de Înalta Casă domnitoare.

3) Deplinirea scaunului de arhiepiscop și Metropolit al bisericii gr. or. române din Ungaria și Transilvania prin alegerea, înălțarea, sfințirea și instalarea Excelenței Sale înalt Preasfințitului Domn Arhiepiscop și Metropolit Vasile Mangra, se ia cu plăcere la cunoștință.

Deputatul Vasile Goldiș nu ia cu plăcere la cunoștință alegerea de Arhiepiscop și Metropolit a lui Vasile Mangra.

Nr. 15. Dr. Gheorghe Popa observează, că între raportul Consistorului din Arad și cel Oradea-mare, în ce privește timpul, pe care se face raportul există divergența aceea, că pe când Consistoriu din Arad face raportul de după anul solar, pe atunci cel din Oradea face raportul după anul sinodal,

Sinodul enunță: Consistoarele în rapoartele generale să se estindă pe viitoriu numai asupra celor întâmplate în anul solar, despre care se raportează, iar încât după încheierea anului solar ar obveni momente sau evenimente, cari reclamă aducerea la cunoștință a proximalului sinod, asupra acestora Consistoarele să facă raport special.

Nr. 16. Se cetește raportul Delegațiunii congresuale, despre gestiunea anului 1916 în afacerile de despărțire ierarhică și la propunerea comisiunii:

Sinodul ia la cunoștință Raportul, atât în general cât și în special.

Nr. 17. La cererea Delegațiunii, comisiunea propune și

Sinodul alege doi jurisperiti în persoana domnilor: Nicolae Zigre și Dr. Gheorghe Popa, totodată în bugetul Consistorului din Arad se pune ca erogațiune pe anul 1917 suma cerută de 2000 cor. ca anticipațiune în scopul acoperirii speselor de proces.

Nr. 18. La ordinea zilei urmează comisiunea bisericească.

Raportorul Mihailu Lucața cetește rapor-

tul general al Consistorului din Arad, ca senat strâns bisericesc pe anul 1916 și la propunerea comisiunii:

Se ia la cunoștință în general și special și se dispune tipărirea la protocol sub lit. C.

Nr. 19. Acelaș raportor cetește raportul general al Consistorului din Oradea-mare ca senat strâns bisericesc pe anul 1916, care la propunerea comisiunii:

Se ia în general și special la cunoștință și se dispune tipărirea lui ca adnex la protocol sub lit. D. Totodată se avizază ambele Consistoare, ca în rapoartele lor, privitoriu la datele statistice, să facă un rezumat, din care să se învedereze crescământul și scăzământul la toate tittlele.

Eshauriată fiind ordinea de zi și anunțându-se proxima ședință pe 11/24 Aprilie 9 ore a. m. ședința se ridică la ora 1. d. m.

Joan J. Papp m. p. Dr. Aurel Pinția m. p.
Episcop-Președinte notar.

Cuvântarea,

Preasfinției Sale episcopul Caransebeșului Miron la deschiderea sesiunii sinodului eparhial din 1917.

Domnilor deputați!

Hristos a înviat!

Deputații răspund: „Adevărat e'a înviat!”

Da, aveți dreptate. Hristos a înviat. Ea dela eruperea acestui războiu, care s'a estins acum și asupra continentului al cincilea, chiar de 3 ori am prăznuit învierea lui Hristos; dar cu toate acestea sublimele lui învățături despre iubirea de aproapeși sunt cuprinse încă de o puternică eclipsă, încât pacea lui Hristos, sau după cuvântul apostolului neamurilor, „pacea lui Dumnezeu carea covârșește toată mintea”, încă nu are destulă lumină și căldură prielnică pentru de a putea prinde rădăcini statornice în inimile celorce conduc destinele tuturor popoarelor ce se războiesc.

Gloriosul, preabunul și bătrânul nostru împărat și rege Francisc Iosif I. a trebuit să se despărță cătră finea anului trecut pe vecie de țările sale în toiul celei mai crâncene războiri, — ce-i drept — mulțumit de succesul armelor sale și de vitejia popoarelor sale, dară totuș amărit în suflet, că nu s'a putut despărți de popoarele sale în mijlocul binecuvântărilor păcii, pe care totdeauna a dorit-o.

Moartea lui a stârnit în inima tuturor fililor bisericii noastre ortodoxe-române sentimentele celei mai alănci recunoștințe pentru toate binefacerile, de câte a împărțășit și pe credinciosul său popor român din patrie în cursul atât de îndelungatei sale domnii.

Căci nu numai dobândirea frumoasei autonomii, pe temelul căruia s'a făcut organizarea bisericii noastre din mitropolie, ci — afară de câteva instituțiuni culturale cu activitate mai restrânsă, — întreg progresul ce l'au făcut Românii din patrie — ca biserică și neam — atât pe terenul bisericesc, cât și cultural, social, artistic și economic, cade în timpul glorioasei

domnii a acestui rege. Avem deci motive puternice a regretă, nu din datorință oficială, ci din recunoștință fiască moartea lui întâmplată la adânci bătrânețe.

Mângâiere ne oferă faptul, că urmașul său în tronul glorioșilor Habsburgi, Majestatea Sa Carol IV — deși tânăr — se arată a fi împodobit cu alese virtuți de înțelept domnitor, carele vrea mulțumirea tuturor popoarelor Sale și a tuturor claselor de cetățeni, și carele a anunțat la suirea Sa pe tron, că dorește să domnască în semnul păcii. Astfel putem avea nădejdea, că va conlucra să se împlinească cât mai curând cuvintele apostolului Pavel, când zice: „Și Dumnezeu va fi cu voi“ (Filip. — IV. 4).

Când se va împlini acest cuvânt, bucuria va fi mare, căci se va resimiți pe toate continentele lumii; iară poporul nostru — alături de celelalte popoare — va ajunge a fi părtaș la „râsplata“, promisă prin rostul unuia dintre întâii săi sfințici, pentru ținuta loială, pentru jertfele mari și vitejia, cu care am contribuit la apărarea țării și a tronului; — iară sub aripile ocrotitoare ale păcii și liniștei — biserica și așezămintele ei are să înceapă o eră de nouă activitate, de întărire și progres.

Îndeosebi așteptăm noi — cei dela cârma eparhiei — aceste zile, — nu numai spre a vedea reințorși la vetrele lor multele zeci de mii dintre iubii noștri fii suleștești, ci și pentruca atât mânca dela Consistor cât și activitatea instituțiilor noastre de învățământ să poată reveni la cursul deplin normal, din care multele piedeci și mizerii, provocate de războiu, le-a scos binișor, mai ales, că din 272 învățători 158 sunt înrolați.

Multe greutăți am simțit d. e. la oficiul casei consistoriale, unde încontinuu a trebuit să facem supliniri; iară încheierea socoților fondurilor și fundațiilor centrale pe 1916 — și așa cum este — s'a putut face numai cu extreme încordări ale unor oficiali.

Asemenea a suferit și suferă mult seminarul nostru în ambele sale secțiuni, căci — abstrăgând dela durerile și jalea generală din aproape toate familiile, de cari nici familiile elevilor noștri seminariali n'au rămas cruțate — referințele lor de traiu și locuințe, lipsele de tot soiul, provocate de scumpetea nemaipomenită, multele îmbolnăviri și mai ales necorăspunzătoarele sale de învățământ, în cari au fost siliți să se îndesuiască — revirate fiind salele de prelegere pentru trebuințele militare: — au influențat în mod simțitor mersul învățământului, silind pe elevi ca să lupte cu greutăți multe întru satisfacerea îndatoririlor lor de școlari.

Secția pedagogică a fost și la noi — ca și în alte părți, — de dreptul deranjată prin războiu. Elevii cursurilor III și IV rând pe rând au fost înrolați aproape toți. Astfel silințele noastre și ale Consistorului nostru, de a împopula mai bine secția pedagogică, au fost din nou zădărnice, fără vina noastră.

De altcum — în comparație cu seminarle din alte părți — pare-că totuși la noi, cu toate greutățile, a decurs învățământul relativ mai normal.

Cu revenirea păcii, Consistorul eparhial va continua silințele sale de a suplini lipsele, ce să vor constată. În privința împopulării pedagogiei noastre confesional însă cerem de pe acum și sprijinul d-voastră și al tuturor factorilor noștri bisericești, îndemnând și sprijinind tinerii din partea locului, ca să se înscrie la cursurile lui, căci sporirea numărului elevilor și a învățătorilor este o chestiune de existență a acestui

instituit și o trebuință, care — mai ales după războiu — va fi tot mai simțită

De-asemena să impune necesitatea de a da și clerului pastoral — ca și învățătorilor confesionali — mai multă ocazie întru a-și continua și după intrarea în viața oficială câștigarea de cunoștințe teoretice și practice din domeniul bisericesc și cultural, ca astfel toți preoții să înainteze cu timpul și să stea la înălțimea culturală a timpului; altcum — spre dauna activității pastorale — trebuie să vedem, cum după un șir de ani pe foarte mulți preoți îi absorb escluziv preocupățiunile de ordin economic și material.

În scopul acestei organizări preoților într-o „Asociație a clerului“ cu ramificațiuni de conferențe preoțești după protopiate — cum sunt și azi — ar face bune servicii și ar împlini și o veche și îndreptățită dorință a preoților, care în alte biserici de mult s'a întrupat.

Iară cel mai neglijat teren din câmpul vast al misiunii bisericii este — fără îndoială — educația religioasă a păturilor largi ale credincioșilor noștri. Până acum în întreaga mitropolie nu s'a făcut destul în această direcțiune, care nu mai poate fi mult timp amânată, mai ales că cea mai mare parte a poporului nostru se învârte încă și azi în cadrele „Visului Maicii Preceste“. Poporul dela țară a început să cetească; mai ales s'au datat cu celuilu țărani concentrați în cursul războiului de acum. Acest dor după lectură instructivă nu va încetă nici după războiu. Deci trebuie oferită țărânimii noastre lectură aleasă și de cuprins religios, căci un ne poate fi indiferent din ce izvor își stămpără credincioșii bisericii noastre setea sufletului lor.

În această direcțiune va fi de mare folos predica. Amvoanele bisericilor noastre în multe locuri nu încep a învia. Mulți preoți predică destul de des. Pilda acestora trebuie să îndemne pe toți, ca să-i urmeze. Deși nu aștept, ca în biserica noastră cu rit plin de de atâta sublimă, instructivă și edificatoare poezie religioasă, predica să devie aceeace este d. e. la confesiunile reformate — fără rit — totuși apelez de astădată dela acest loc la preoțimea noastră, ca întru educarea religioasă a credincioșilor — să cultive toți — barem în o anumită măsură — și predica, căci biserica noastră, tocmai spre a fi mântuitoare, este și trebuie să fie și învățătoare, adică după cuvântul evangelistului Matei „lumina“ bisericii nu-i iertat a să pune sub obroc, ci trebuie „să lumineze tuturor“ și celce „va învăța, se v'a chemă mare întru împărăția cerurilor“. Și — fiindcă nu fiecărui preot i-s'a dat darul a fi și orator — să reinvie unii vechiul „Chiriacodromion“ și alte asemenea colecții bune de predici revizuiuându-le înainte de a se ceți. Aumite predici de autori mai noi, alese și trimise de superioritățile noastre bisericești, înca vor fi de folos.

Un puternic mijloc de educație religioasă, pe care H dorește și așteaptă credincioșii noștri, este „Foaie“ de cuprins religios, bisericesc și cultural, cu ceva instrucții de economie și cu spicuri din întâmplările zilei, scrisă anume pe sama țărănilor noștri de cei mai buni educatori, scriitori populari și folkloriști. O asemenea foaie ar reclama desigur cheltueli — la început chiar însămnate; dar acelea trebuie căutate, căci ea ar da cel puțin săptămânal poporului un echivalent mult mai de preț, anume hrana sufletescă, care în înțelesul învățătorilor bisericii dreptmăritoare să-l

crească și cultivate, ferindu-l de veninul, ce îl imbie adeseori niște iresponsabile secte.

Probabil, că în eparhia noastră s'ar găsi oameni de ajuns, cari să redacteze singuri o asemenea foaie; ori — spre a purcede unitar — poate că ar fi consultat a conveni toate eparhiile surori întru realizarea acestei idei, în care caz succesul ar fi pe deplin asigurat; ba pentru mitropolie există chiar fundațiunea de circa 400.000 c. a valorosului și distinsului fiu al bisericii noastre Emanuil Ungureanu dela Timișoara, care — așa știa — admite și sprijinirea unor asemenea scopuri, cum e cel indicat mai sus.

În nădejdea, că ideea aceasta se va dezvoltă, să va coace și-și va deschide calea spre realizare — spre binele și folosul credincioșilor noștri — deschid această sesiune sinodală.

† Maria Oprea.

N'a fost femeie cu rol public și urmărit de manifestatii sgomotoase. A fost soție de preot. A fost soția protopopului *Ioan Oprea*, din Timișoara. Model de blândețe, de virtuți morale și în misiunea ei de viață, model de soție și de mamă iubitoare.

A fost femeia, a cărei viață scurtă de 28 de ani, nu se socotește după numărul anilor, ci — cum a zis P. C. Sa Dl. vicar episcopesc *Roman R. Ciorogariu* în predica de înmormântare — după virtuțile și calitățile ei distinse, cari formează diadema ce o disting aicea pentru pomenire cu pietate, iar dincolo pentru fericirea eternă.

După lungi și grele suferințe a repausat în Domnul Vineri la 27 Aprilie n. — S'a înmormântat Duminecă în 29. — A lăsat în adâncă jale părinții îmbătrâniți în zile, soțul nemângâiat și resimțirea atâtor sguduii catastrofale cu cari soarta l-a recercat; și-a lăsat odorul și schintea sufletului său, pe micul ei copilăș pe care atâta l-a dorit, distinse neamuri și prieteni, ce o copleșau cu semnele adevăratei iubirii.

Înmormântarea a fost mai mult decât o formă rituală înălțătoare. A fost o superbă manifestație a dragostei amestecată cu regulile publice. Un convoiu prelungit mai bine de un kilometru, a cuprins miile publicului ce petrecuse mortul la groapă.

Actul religios și tipiconal al prohodului a fost înălțător.

De față P. S. Sa *Dr. Miron E. Cristea*, episcopul Caransebeșului, ca unchiu al repausatei. — Pontificant: P. C. Sa Dl. *Roman R. Ciorogariu* vicar episcopesc. Asistenți: preoțimea întreagă din tractele Timișoara și Vinga. Defileul și șirul de 29 preoți, îmbrăcați în odăjdii cernite și luminate, a fost impunător și mult grăitor. — Cântările funebre le-au cântat alternativ corurile din Timișoara-Elisabetin (mixt) condus de Inv. Ioanoviei și al învățătorilor din tract condus de Inv. Nicorescu.

Cuvântul funebru l-a rostit P. C. Sa Dl. vicar *Roman R. Ciorogariu*.*).

Catafalcul repusatei a fost împodobit de superbe cununi depuse de toate neamurile și de familiile preoților *V. Oniga, Micluta și Tioldan*.

P. S. Sa Dl. Ep. *Dr. Miron E. Cristea* a depus o cunună neperitoare rescumpărată cu 100 cor. pentru ajutorarea copiilor orfani din Fabricul Timișorii.

V.

Lirica lui Schiller.

(Studiu din Istoria literaturii germane).

De: *Dr. Emil Precup* prof

— Urmare. —

Ideea principală a poeziei este „învălirea adevărului și a moralității în haina frumosului“ (Berger). Pe treapta cea mai inferioară a culturii, frumosul nu poate decât să vestească și să pre-atească adevărul. Ideea adevărului și a binelui a simțit-o omenimea în icoane și simboluri, în haina frumosului, înainte de ce spiritul cugetător le-a înfățișat ca noțiuni științifice și morale bine precizate.

„Eh' vor des Denkers Geist der kühne
Begriff des ew'gen Raumes stand,
Wer sah hinauf zur Sternenbühne
Der ihn nicht ahnend schon empfand“¹⁾

Dragostea pentru frumos este ceea ce mântuie sufletul omului de cătușele grele ale patimei, în ea se simte omul liber de orice pasiune. Artă este proprietatea ființei omenesti: îndemnul spre muncă este însușirea comună a omului cu animalele, în linirea spr. știință o are omul comună cu spiritele de natură superioară, arta însă e numai a omului; ea cuprinde și educă pe om în întregimea sa.

„Im Fleiss kann dich die Biene meistern,
In der Geschicklichkeit ein Wurm dein Lehrer sein,
Dein Wissen teilst du mit vorgezogenen Geistern,
Die Kunst, o Mensch, hast du allein“²⁾

Chiar și comorile adunate cu diligența filozofului nu ajung la desăvârșire decât prin frumusețea formei. Cultura întreagă numai după ce s'a contopit cu frumosul și-a câștigat „coroana perfecțiunii“. În înțeleșul acesta se adresează poetul către artiști:

„Mit euch, des Frühlings erster Pflanze
Begann die seelenbildende Natur;
Mit euch, dem freud'gen Erntekranze
Schießt die vollendete Natur“³⁾

Omul este liber prin rațiune și puternic prin legi, stăpân al naturii; dar cunoștința deplină nu i s'a hărăzit; ochiul muritor nu poate suporta strălucirea Uraniei cerești, a adevărului desăvârșit, decât în vălul frumosului; dar odată are să-i apară înaintea omului devenit liber adevărul descoperit de văl:

„Was wir als Schönheit hier empfunden
Wird einst als Wahrheit uns entgegengehen“⁴⁾

1) Înainte de ce în fața spiritului cugetătorului
A stat conceputul îndrăzneț al spațiului etern:
Cine a privit în sus spre lumea stelară
Și n'a simțit încă în vis acest concept.

2) În privința diligenței îți poate fi măestru albina
În privința istețimii viermele îți poate fi învățător,
Știința o împărtășești cu spiritele alesse,
Artă însă, omule, o ai tu singur“.

3) Cu voi, primele flori ale primăverii,
S'a început natura creatoare de suflete:
Cu voi, cununa veselă a secerișului,
Se încheie natura perfecționată.

4) Ceea ce aici am simțit ca frumos, odată are să ne în-
timpine ca adevăr.

Programa examenelor

la institutul ped. gr. or. român din Arad.

Joi, în 4/17 Maiu ora 8—12 examen în scris de cvalificațiune curs IV. din Matematică, iar d. a. ora 3—5 din Lucrul de mână (Slöjd).

Vineri în 5/18 Maiu ora 8—12 examen în scris de cvalificațiune curs IV. din Germană, iar d. a. ora 3—7 din Caligrafie și Desemn.

În aceleași zile (Joi 4/17, Vineri 5/18) și Sâmbătă în 6/19 Maiu: examenele în scris cu privatistii de curs I—IV.

Luni 8/21 Maiu } examenul verbal de
Marți 9/22 Maiu } curs IV. și cvalifica-
Mercuri 10/23 Maiu } ție curs IV.

Vineri 12/25 Maiu, ora 8—12, examen în scris final de cvalificație din Limba română.

Sâmbătă 13/26 Maiu, ora 8—12, examen în scris final de cvalificație din Pedagogie.

Luni 15/28 Maiu ora 8—12 examen în scris final de cvalificație din Limba maghiară.

Tot din ziua de 12/25 Maiu începând, continuativ, se vor ține examenele de curs I—III și de cvalificație de curs II—III cu ordinarii și privatistii, iar după terminarea lor va urmă imediat examenul final verbal de cvalificație.

Arad, 24 Aprilie (7 Maiu).

Dirrecțiunea
inst. ped. gr.-or. român.

CRONICA.

Serbarea M. Sale Regina Zita. În 14/27 Aprilie s'a serbat ziua onomastică, iar în 26 Aprilie/19 Maiu s'a serbat ziua natală a M. Sale Reginei Zita.

P. S. Sa DI Episcop diecezan pe lângă o mare asistență a pontificat o înălțătoare și pompoasă slujbă dumnezeiască pentru îndelunga fericire a glorioasei noastre suverane. — Toate instituțiile culturale, toate școalele au serbat pauzând aceasta zi, toate garnizoanele s'au îmbrăcat în haine de serbătoare, în toate bisericile noastre s'au ținut servicii divine și stradele s'au pavosat cu flamuri vesele. Țara a serbătorit pe noua suverană, și prin aceste serbări aduce ca prinos toată dragostea supușilor ei. Prin serviciul divin pontificat de P. S. DI Episcop diecezan *Ioan I. Papp*, s'a manifestat această dragoste din partea bisericii noastre în mod impozant și miile de soldații, cari au umplut

biserica s'au îndepărtat în sufletul lor cu impresiile unei zile de adevărată serbătoare.

D. Dr. Marius Sturza transferat din Arad. Primiim următoarea scrisoare:

Cătră on. public din Arad și jur,

Fiind transferat aproape subit din garnisoana Arad, devenită pentru mine atât de plăcută, și trebuind să plec fără amânare la front, nu-mi este posibil să-mi iau adio dela mulți prieteni și cunoscuți, cari m'au primit în mijlocul lor cu atât drag și cu atâta atențiune.

Mă folosesc deci de calea jurnalistică și-i rog pe toți să primească din parte-mi o caldă și sinceră strângere de mână și totodată și marea mea mulțumită pentru toate bunătățile de cari am avut parte în timpul petrecerii mele în Arad.

Arad, 6 Mai 1917.

Dr. Marius Sturza. m. p.

Când figura atât de simpatică a eruditului medic, d. Dr. Marius Sturza, se îndepărtează din Arad, — chemat de datorință — redacția noastră îi aduce mulțumite în numele publicului arădan, pe care l-a împărțit de sfaturile sale și ajutorul său atât de prețuit și îl dorim să umble în pace și să-l aducă Dzeu întreg și sănătos cât mai curând între noi.

Incheierea anului la școala rom. gr. or. civ. de fete din Arad se va face în 2/15 Iunie; iar în 3/16 Iunie se vor ține examenele elevelor private.

Necrolog. *Corneliu Novac*, t. protopretore, membru al congregației comitatense a reposat după un morb scurt în etate de 45 de ani și al fericitei sale căsătorii de 20 de ani în 6 Maiu a. c. A fost înmormântat Joi în 10 I. c. la orele 5¼ în cimitirul gr.-or. rom. din Pecica-română.

Fie-i țărâna ușoară!

Nouă conscriere. În primele zile ale lunii Maiu s'a făcut nouă conscriere după starea dela 30 Aprilie. Noua conscriere a avut în vedere datele necesare pentru serviciul alimentației publice. Încă nu ne putem face o părere despre această nouă conscriere, deși fără îndoială va da interesante date statistice despre starea de astăzi a țării. Așa d. e. sunt surprinzătoare datele ce ni le prezintă statistica orașului Arad: Orașul Arad are 55.452 locuitori, dintre cari 20.623 bărbați și 34.829 femei. Disproporția aceasta între numărul femeilor și al bărbaților este a se atribi faptului că nu s'au conscris militarii și bărbații cari sunt concentrați, ci numai cei de acasă. Mamele fetelor n'au nici un motiv să desperzeze...!

Amnestie. Se comunică un p. î. ordin al Regelui către procuraturile regești, care dispune că toți cei condamnați dela 20 August 1914 încoace, a căror pedeapsă nu întrece 5 ani, *pot fi amnestiați*, dacă din partea procuraturii se face propunere în direcția aceasta, iar procedura aflătoare în curgere dela 20 August 1914 încoace deasemenea poate fi suspendată. La procuraturi se lucrează de prezent la compunerea listelor celor ce vor fi prezentați spre p. î. amnestiare.